

## **ОТБАСЫНДА ЖӘНЕ БАЛАБАҚШАДА ЕҢБЕК ӨРЕКЕТІ АРҚЫЛЫ АДАМГЕРШІЛІК ҚҰНДЫЛЫҚҚА ТӘРБИЕЛЕУ**

Еңбек тәрбиесіне байланысты А.Мишарина өзінің ғылыми зерттеуінде «Еңбек баланың адамгершілік дағдыларын дамытумен қатар, нерв жүйесінің икемділігін арттырып қарапайым еңбек түрлерінің машық дағдыларын меңгертуі»- деген болатын. Балалар бақшасындағы еңбек тәрбиесі – тәрбиешінің ең маңызды құралы.

Еңбек тәрбиесі арқылы баланың әдет-дағдысы және ынталығы, байқампаздығы айналаны қоршаған өмірге қызығушылығы дамиды, адамгершілік қасиеттерімен бірге іскерлік, еңбекке деген мәдениеттілік қасиеттері қалыптасады.

Мектепке дейінгі педагогика балаларды еңбекке тәрбиелеудің мынандай негізгі міндеттерін бөліп көрсетеді.

- Ересектердің еңбегімен таныстыру және оған құрметпен қарауға тәрбиелеу.
- Қарапайым еңбек іскерлігімен дағдыларын үйрету.
- Еңбекке ықыласшылдыққа, еңбек сүйгіштікке және дербестікке тәрбиелеу.
- Еңбекті қоғамдық бағыттау, ұжымды және ұжым үшін еңбектене білуге тәрбиелеу.

Баланы мектепке дайындауда, еңбек өте маңызды әдістің бірі болып табылады. Кішкентайынан, еңбек етуге үйренген бала, мектептеде өзінің ұқыптылығымен, ұйымшылдығымен, өзіне-өзі қызмет ете білуімен ерекшелінеді.

Балаларды еңбекке, еңбексүйгіштікке тәрбиелеуді балабақшадан бастап көңіл бөлген дұрыс. Еңбек дағдысын үйрету барысында балалардың бойында шамасы келетін нәрсенің бәрін өз бетінше дербес орындау ынтасын қалыптастырып, қажет болғанда дереу барып көмектесіп отыру керек. Істеген істерін мадақтап, ақыл кеңестер беру арқылы балалардың бойында еңбекке деген қызығушылықтарын арттырып отыру қажет.

Бала еңбегінің үйде қалай ұйымдастырылатыны туралы әр тәрбиеші жақсы білу керек. Сондықтан да үнемі ата-аналармен тығыз қарым-қатынаста болып, бірігіп жұмыс істеуде ғана, балаларды еңбекке тәрбиелеуде жақсы нәтижеге жетеміз. Таңертеңгілік балабақшаға келгенде, кешкісін қайтқанда балалардың өздері киініп-шешінуге мүмкіндік берулерін, ата-аналарға үнемі ескертіп отыру. Осы уақыт аралығында ата-аналар бұрышындағы жаңа материалдармен танысуларын сұрау. Анасы үй жинағанда қыз баланың шамасы келетін жұмыстарға көмектесуі, жиһаздардың, бөлме гүлдерінің шаңын сүрту, ыдыс- аяқтарды жинау, жуу, еден сыпыру, ал әкелері аула

тазалағанда немесе тағы басқа іс-әрекеттерді жас шамасына қарай атқаруға ақыл кеңестер беру.

Мақсатты түрде балаларды қарапайым еңбек процесімен таныстыру.

1. Заттарды құру, қарапайым еңбек процесін баланың біртұтастай қабылдай алуын қамтамасыз ету (еңбек мақсаты және себебі, еңбек құралы, еңбек нәтижесі және қимыл-іс әрекеті).
2. Нақты еңбек процесінде еңбек нәтижесінің бет алысын бағыттап, көруіне көмектесу.
3. Заттарға ойыншықтарға ұқыптылықпен қарауға, яғни үлкендердің еңбегінің нәтижесі ретінде қарауға, осы заттарды жасаушы ретінде жақын адамдарға деген мейірімділік сезімін тәрбиелеу.
4. Балаларды ойыннан алған әсерін бейнелей алуына ықпал ету. Сондай-ақ үйде баланың күн тәртібін орындауда, ойыншықтарды орнына жинау, сынғандарын жөндеу, аулада және үйде өсетін бөлме өсімдіктерін баптап-күтуге баланы қатыстыру, оған үлкен қуаныш сыйлайды. Ата-ана тарапынан баланың істеген жұмыстарын мадақтап, алғыс айтып дұрыс орындауды үйретіп отыру, баланы еңбекқорлыққа, ұқыптылыққа, тәртіптілікке үйретеді. Мұның өзі баланың өзіне көрсетілген сезімнің жемісі. Осындай тәлім-тәрбие көрген бала ерекше мақтанышпен үлкендердің еңбегіне қарап, оны құрмет тұтатын болады. Бұл әдетті баланың сәбилік шағынан бойына сіңіріп отырған абзал. Еңбек үстінде пайда болатын қуаныш, құрмет сезімдері оның адамгершілік қасиеттерін қалыптастырады. Баланың істеген жұмысын тәрбиешінің ата-ананың ұнатып, алғыс айтып көтермелеп отыруы болашақта да еңбекке деген ынтасын арттырып, ұқыптылыққа, еңбексүйгіштікке тәрбиелейді. Тәрбиешінің ата-ананың тарапынан мұндай құрмет көріп, ілтипат естіген бала өзгенің де еңбегін бағалай білуді үйренеді, еңбектің бағасын білетін болады. Еңбек әрекетіне жас кезінен араласу баланың адамгершілік тәрбиесінің негізін қалайды. Балалар бақшасындағы балалар еңбегі алуан түрлі. Бұл олардың қызметке ынтасын сақтауға, оларды жан-жақты тәрбиелеуге мүмкіндік береді.

Балалар еңбегінің негізгі төрт түрі бар:

- Өзіне-өзі қызмет көрсету.
- Шаруашылық- тұрмыстық еңбек.
- Табиғаттағы еңбек.
- Қол еңбегі.

Еңбектің жекелеген түрлерінің үлес салмағы түрлі жас кезеңдерінде бірдей емес. Олардың әрқайсысының тәрбие міндеттерін шешуде белгілі өз мүмкіндіктері бар. Өзіне-өзі қызмет көрсету өзін күтуге бағытталған. Еңбек қызметінің бұл түрінің тәрбиелік маңызы ең алдымен оның өмірлік қажеттілігінде. Әрекеттер күн сайын қайталанатындықтан балалар өзіне-өзі қызмет көрсету дағдысын мықтап игереді. Мысалы:

1. Балаларға қарапайым кішігірім процестерді игеруге көмектесу. (шұлықты киюге, немесе шешуге, колкоткиді кию, түймелерді салу, жуыну т.б) яғни осыдан біртұтастық процесс құрылады.

2. Тамақ ішу кезінде үстел үстінде гигиеналық тәртіп ережесін сақтау.

3. Аяқ киім және киім-кешек туралы анық түсініктеме беріп, олардың негізгі мақсаты қолдану тәсілдері балалардың өзіне қызмет жасау кезінде, заттарды қолдану ережелерін қалыптастыру, яғни (сабын, орамал, су құбыры краны дәретхана бөлмесінің құрал-жабдықтары, асхана құралдары)

4. Сыртқы таза келбетімен, өз-өзіне өзіндік қызмет ете алуынан таза және әдемі киімдерден алған қуаныш әсерін дамыту және қалыптастыру.

5. Қатарластарымен бірігіп еңбек ету кезінде қолдау көрсету. Көңіл күйін бауырмашылдығын, көмекті қабылдай білу және көмектесу сияқты жалпы қабылдаған тәсілдерді қолдана білу (мойын орағышты арттан байлау, тонды иықтан түсіріп шешуге, етікті шешу т.б).

Сюжетті-рөлді ойындар ұйымдастырып, әр еңбекке деген қызығушылықтарын арттырып, құрметтеуге баулу. Неғұрлым ұйымшыл, ұқыпты отбасының балаларының еңбекке деген қызығушылығы басым нық. Еңбек жүйелі сипатта болса және оған барлық балалар қатысса, тәрбие құралына айналады. Әрбір баланың әр түрлі тапсырмаларды мейлінше жиі орындап тұруын, кезекші болуын, ұжымдық жұмысқа қатысуын қадағалап отыру керек. Сондықтан жастан-жасқа өткен сайын тәрбиелік міндеттерді бірте-бірте қиындатып, балаларды еңбекке тәрбиелеу жұмысын талдап, баға беріп отыру қажет.

#### Әдебиеттер:

1. Б. Көлбаева «Халық педагогикасы негізінде еңбексүйгіштікке тәрбиелеу» №5, 2018 ж
2. Г. А. Маркова. «Воспитание трудолюбия у дошкольников», Москва - 2000ж
3. З. Д. Еденбаева. «Қол еңбегі және көркем құрастыру» Әдістемелік құрал, Алматы 2016ж.
4. Ә. К. Сахиева «Көркем әдебиет арқылы балаларды еңбекке тәрбиелеу» \\ Отбасы және балабақша № 2, 2006 ж.